

SAHİBKARLIQ SUBYEKTLƏRİNİN YOXLANILMASINA YENİ YANAŞMA

Bakı, 31 may 2017

Abil Bayramov

Əsas tapıntılar

- **Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestrinin tətbiqi və yoxlamaların tənzimlənməsi ilə bağlı qanunun qəbulunadək:**
- yoxlama orqanlarının həyata keçirdiyi yoxlamaların sayına və əhatə dairəsinə nəzarət mexanizmi mövcud deyildi.
- Yoxlayıcı orqan istənilən müəssisədə yoxlama aparmaq hüququna malik idi.
- Yoxlamalar üçün hər hansı dövrilik mövcud deyildi.
- Yoxlayıcı orqan yoxlamanın məqsədini özü müəyyənləşdirirdi.
- Yoxlamaların sayına məhdudiyət yox idi.
- Aydın planlaşdırma sistemi olmadığından, risk göstəriciləri daha az olan müəssisələr yoxlamalara digər müəssisələrdən daha tez-tez məruz qalırdılar. Məsələn, yoxlamaların tezliyi baxımından, ticarət və ictimai iaşə obyektlərini (86%) tikinti obyektlərindən (80%) daha çox riskli saymaq olardı.

Əsas tapıntılar

- **Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestrinin tətbiqi və yoxlamaların tənzimlənməsi ilə bağlı qanunun qəbulundan sonra:**
- sahibkarlıq subyektləri planlaşdırılmış yoxlamalar haqqında qabaqcadan xəbər tutmaq imkanına və reyestrdə yoxlamanın qeydiyyatını tələb etmək hüququna malikdirlər
- yoxlayıcı orqan yoxlamanın aparılmasını yalnız həmin yoxlamanın reyestrdə qeydə alınmasından sonra həyata keçirə bilər və daxili əmr yoxlamanın aparılması üçün əsas ola bilməz.
- Yeni mexanizm konkret vaxt çərçivəsini də nəzərdə tutur. Belə ki, yoxlayıcı orqan yoxlamanın aparılmasını reyestrdə göstərilən vaxtda həyata keçirə bilər.

Əsas tapıntılar

- **Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestrinin tətbiqi və yoxlamaların tənzimlənməsi ilə bağlı qanunun qəbulundan sonra:**
- yeni mexanizm yoxlamaların eyni zamanda aparılmasını istisna edir, yalnız yoxlamalar, reyestrdə qeydiyyatın mövcudluğu halında, birgə şəkildə aparıla bilər.
- yoxlayıcının səlahiyyətləri yoxlayıcı orqanın səlahiyyətləri ilə məhdudlaşır.
- yoxlamalar zamanı aşkar edilmiş pozuntuların və onlara görə tətbiq edilən məsuliyyət tədbirlərinin sayı, cərimələrin və maliyyə xarakterli digər sanksiyaların məbləği yoxlayıcı orqanın, yoxlayıcının və digər əməkdaşların fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün meyar ola bilməz.
- Yoxlamalar risk qiymətləndirilməsi sistemində əsaslanır.

Tövsiyələr

Tövsiyə 1. Yoxlayıcı orqanların təşkilati strukturunun təkmilləşdirilməsi.

• **Alternativ 1. *Bütün sahələr üzrə sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların təşkili və həyata keçirilməsinə məsul olan mərkəzləşdirilmiş orqanın yaradılması.*** Bu model prosedurları, sanksiya tiplərini, məlumatların idarə edilməsi sistemini bir mərkəzdə cəmləşdirməyə imkan verə bilər. Belə model Xorvatiya, Bosniya və Hersoqovina kimi ölkələrdə uğurla tətbiq edilib.

• **Alternativ 2. *Müxtəlif nəzarət sahələri üzrə yoxlayıcı orqanların konsolidasiyası.*** Bu, yoxlayıcı orqanların sayının azalmasına, yoxlamalarda təkrarçılığın istisna olunmasına, yoxlamalar zamanı vahid yanaşma və prinsiplərin tətbiqinə imkan verə bilər. Belə model Böyük Britaniyada tətbiq olunur. Orada təftişlər ticarət standartları, ərzaq təhlükəsizliyi, ətraf mühitin gigiyenası və s. kimi böyük qruplar üzrə təşkil olunub.

Tövsiyələr

Tövsiyə 2. Yoxlayıcı orqanların idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi.

• **Alternativ 1. *Yoxlayıcı orqanların nəzarət sahəsinə aidiyyəti olan dövlət orqanlarına deyil, xüsusi yaradılmış yoxlamaları idrəətmə şurasına tabe etdirilməsi.*** Bu variantda yoxlamaların təşkili və aparılması ilə bağlı bütün məsələlər üzrə qəraralar idarəetmə şurası tərəfindən verilir. Təklif edilən model yoxlayıcı orqanların müstəqilliyi üçün etibarlı təminat yarada bilər.

• **Alternativ 2. *Yoxlayıcı orqanların nəzarət sahəsinə aidiyyəti olan nazirliklərin deyil, xüsusi yaradılmış yoxlamaları idrəətmə şurası qarşısında hesabatlı olması.*** Bu variantda yoxlayıcı orqanlar nazirliklərin tabeliyində qalırlar, lakin idarəetmə şurasına illik hesabat təqdim edirlər. Bu modelin üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, bütün yoxlayıcı orqanların fəaliyyətinin bir mərkəzdən izlənməsi və yoxlama sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün zəruri məlumat bazasına malik olma imkanları genişlənilir.

Tövsiyələr

Tövsiyə 3. Risk qiymətləndirilməsi əsasında yoxlamaların aparılması dövriliyinin təkmilləşdirilməsi.

•Alternativ 1. *Plan üzrə yoxlamaların dövriliyi aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:*

•yüksək risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - ildə bir dəfədən çox olmayaraq;

•orta risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - üç ildə bir dəfədən çox olmayaraq;

•aşağı risk qrupuna aid edilən sahibkara münasibətdə - 5 ildə bir dəfədən çox olmayaraq.

•Təklif edilən dövrilik yoxlamaların səmərəliliyini artırmağa və mövcud resurslara qənaət etməyə imkan verərdi.

Tövsiyələr

- **Tövsiyə 3. Risk qiymətləndirilməsi əsasında yoxlamaların aparılması dövriliyinin təkmilləşdirilməsi.**

Alternativ 2. *Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan dövrilik saxlanılmaq şərti ilə yoxlamaların təyin edilməməsi şərtlərinin nəzərdə tutulması.*

Mövcud qanunvericilik plan üzrə yoxlamaların ümumiyyətlə təyin edilməməsi hallarını nəzərdə tutumur. Xüsusilə orta və aşağı risk qrupuna daxil olan sahibkarlara münasibətdə yoxlamaların təyin edilməməsi üçün müəyyən şərtlərin, məsələn, ötən dövr ərzində hər hansı pozuntuya yol verməmə, müsbət auditor rəyi və s. kimi şərtlər nəzərdə tutula bilər. Belə yanaşma yoxlamaların səmərəliliyinin təmin edilməsi və sahibkarlıq subyektlərinin qanuni tələblərə əməl etməyə stimullaşdırılması baxımından məqsədəuyğun olardı.

Tövsiyələr

- **Tövsiyə 4. Yoxlayıcıların cavab verməli olduğu peşəkarlıq tələblərinin konkretləşdirilməsi.**

Qanuna əsasən, yoxlayıcı orqana işə qəbul olunmuş şəxslər yoxlamaya buraxılmamışdan əvvəl yoxlama prosedurlarına dair təlim keçməlidirlər. Təlim yoxlayıcı orqan tərəfindən yoxlayıcıların peşəkarlığının artırılması məqsədi ilə ildə ən azı bir dəfə təşkil edilir. Yoxlayıcıların peşəkarlıq tələbləri ilə bağlı müddəalar qeyd olunanlarla məhdudlaşır və peşəkarlıq tələblərinin nədən ibarət olması və hansı meyarlara əsaslanması sual olaraq qalır. Hesab edirik ki, yoxlayıcıların cavab verməli olduğu peşəkarlıq tələblərinin konkret nədən ibarət olmasını özündə əks etdirən normativ sənədin hazırlanmasına ehtiyac var.

Tövsiyələr

- **Tövsiyə 5. Yoxlayıcı orqanların və onların nəzarət sahələrinin siyahısının hazırlanmasının sürətləndirilməsi.**

“Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” Qanunda göstərilir ki, yoxlayıcı orqanların və onların nəzarət sahələrinin siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti) tərəfindən müəyyən edilir. Qanunun tətbiqi ilə bağlı Fərmanda bunun üçün Nazirlər Kabinetinə iki ay vaxt verilmişdi. Lakin fərmanın qəbulundan üç ildən artıq vaxt keçsə də yoxlayıcı orqanların və onların nəzarət sahələrinin siyahısı hələ müəyyən edilməyib.

Tövsiyələr

- **Tövsiyə 6. Yoxlamaların səmərəliliyinin qiymətləndirilməsinin nəticələrinə əsasən yoxlayıcıları stimullaşdırma mexanizmlərinin hazırlanması.**

Qanunvericiliyə əsasən, yoxlamaların əsas prinsiplərindən biri yoxlamanın qabaqlayıcı və profilaktik xarakter daşması və sahibkarlıq fəaliyyətinə dair məcburi tələblərə riayət olunmasında sahibkara köməklik göstərilməsinə xidmət etməsidir. Bu baxımdan, yoxlamaların səmərəlilik ölçülərindən biri də sahibkarlıq subyektlərinin məcburi tələblərə əməl etmə səviyyəsi və bunun nəticəsində yoxlamaların sayının və yoxlama xərclərinin azalmasıdır. Belə nəticənin əldə olunması yoxlayıcının fəaliyyətindən, onun yoxlama prosesinə və yoxlama subyektinə yanaşmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılı olduğundan yoxlayıcıları stimullaşdırma mexanizmlərinin yaradılması məqsədəuyğun olardı.

Tövsiyələr

- **Tövsiyə 7. Şikayət prosedurlarının çevikliyinə təmin edilməsi.**

Qanunvericiliyə əsasən, yoxlayıcı orqanın qərarından verilən şikayətə yuxarı dövlət orqanı tərəfindən 15 iş günü müddətində baxılır. Fikrimizcə, bu müddətin 7 günədək endirilməsi daha məqsədəuyğun olardı. Çünki şikayətə baxılmanın nəzərdə tutulan müddətində sahibkarın maraqları əhəmiyyətli ziyan çəkə bilər.

TƏŞƏKKÜR EDİRİK!